

FÖRÄLDRAR - EN RESURS FÖR SINA BARN

RAPPORT 31 AUGUSTI 2008
KOD-KNÄCKARNA, IDEELL FÖRENING

”STEG 2” GENOMFÖRT I 10 KOMMUNER 2007/08 MED STÖD FRÅN:

- STIFTELSEN RIKSBANKENS JUBILEUMSFOND
- MYNDIGHETEN FÖR SKOLUTVECKLING
- STIFTELSEN OSCAR OCH MARIA EKMANS DONATIONSFOND
- SIGNHILD ENGVISTS STIFTELSE
- ÅKE WIBERGS STIFTELSE

Louise Belfrage, projektsamordnare
Lotti Fred, projektledare
Kod-Knäckarna, ideell förening
Riddarvägen 24, 181 42 Lidingö
070-562 36 12
Louise.belfrage@telia.com
www.kodknackarna.se

Innehållsförteckning

1. Förord	3
2. Målgrupp, målsättningar och metod	4
3. Bakgrund och referenser	6
4. Genomförande av projektet	9
5. Utvärdering och uppföljning	15
6. Slutsatser	21

1. FÖRORD

Minst vart sjätte barn som börjar skolan ligger i riskzonen för läs- och skrivsvårigheter. Under många år har helt andra skolfrågor än läs- och skrivutvecklingen i åk 1-3 stått i fokus, trots att alltför många elever inte når målen i kärnämnen i åk 9. Det finns ett tydligt samband mellan bristerna i hur man lär barn läsa och skriva och barnens senare skolbetyg. Det verkar som skolans huvudmän på alla nivåer inte insett vilken utslagsgivande negativ effekt detta får för en mycket stor grupp barn, ungdomar och deras familjer.

För mig som huvudsakligen befinner mig utanför skolans värld är det besynnerligt att genomslaget kom först år 2005 med Högscoleverkets alarmerande rapport om den undermåliga lärarutbildningen på detta område.

Under lång tid har våra främsta läsforskare försökt komma till tals i denna fråga, men utan att få gehör eller genomslag i debatten. Som förälder och projektsamordnare har jag länge undrat varför inte forskarnas kunskaper når ut till oss föräldrar i tid. Därför har vi i detta projekt velat lyfta forskarnas kunskaper in i skolans värld och ge brukarna, d.v.s. föräldrarna, en rimlig chans att hjälpa och förstå sina barn.

Med detta som bakgrund har Kod-Knäckarna mött många som liksom vi är intresserade av förändring och bättre förståelse för detta stora samhällsproblem. För det lilla barnet handlar det om vardagslivet och för tonåringen om grusade framtidsförhoppningar. Det stora personliga nederlag många barn känner redan de första åren i skolan känns djupt omoraliskt.

Kod-Knäckarna vill underlätta mötet mellan föräldrar och lärare genom att förse båda "sidor" med gemensamma verktyg som ett kunskapslyft, oavsett förkunskaper. Min förhoppning är att vi med detta projekt kan visa på föräldrarnas möjligheter att bidra till sina barns utveckling i skolan.

Lidingö september 2008

Louise Belfrage,
Projektsamordnare
Ordförande i Kod-Knäckarna, ideell förening

2. MÅLGRUPP, MÅLSÄTTNINGAR OCH METOD

Målgrupp: 15 000 personer

- 10 kommuner, olika storlek och med geografisk spridning
- ca 5 000 barn och 10 000 föräldrar
- ca 900 årskurs 1-lärare, lässpecialister, skolchefer, förvaltningschefer, politiker samt andra nyckelpersoner i dessa 10 kommuner

Målsättningar

- Att medverka till att hitta de barn som ligger i riskzonen för läs- och skrivsvårigheter direkt när de börjar skolan och innan de hinner utveckla sätt att dölja sina problem.
- Att hitta en väg för att underlätta mötet och kommunikationen mellan föräldrar och lärare i arbetet med att stödja barn med läs- och skrivsvårigheter.
- Att sätta lärarnas, skollära och förvaltningschefernas fokus på vikten av tidig och evidensbaserad läs- och skrivinlärning, samt behovet av att samarbeta med föräldrarna.
- Att uppmuntra kommunerna att långsiktigt ta över ansvaret för projektmaterial och att ta ansvar för det fortsatta samarbetet med föräldrar runt barns läs- och skrivutveckling.

Metod

- Att erbjuda alla föräldrar i dessa tio kommuner ett informationsmaterial som på ett enkelt och inbjudande sätt informerar dem om hur man tidigt upptäcker tecken på om ett barn har läs- och skrivsvårigheter, samt beskriver olika metoder som ökar barns möjligheter och motivation att lära sig läsa och skriva.
- Att erbjuda alla årskurs 1-lärare i dessa kommuner samma informationsmaterial som föräldrarna får för att underlätta samtal och kommunikation runt frågor som berör barn med läs- och skrivsvårigheter.
- Att erbjuda alla lärare ett fortbildningspaket som innehåller material om barns språkutveckling och läs- och skrivinlärning, fördjupningsmaterial om barn med läs- och skrivsvårigheter, samt ett läromedel om läsinlärning.

KOD-KNÄCKARNA

- Att genomföra projektet med stöd av en metod som bygger på kunskaps-spridning genom kollegahandledning.
 1. Först bjuder Kod-Knäckarna in varje kommuns spetskompetenslärare på läs- och skrivinlärning till en fortbildningsdag för att informera om projektet och om hur skolorna kan använda projektaterialet.
 2. Därefter ordnar dessa specialister egna fortbildningsdagar om läs- och skrivinlärning, projektet och dess genomförande, samt "Kod-Knäcker"-aterialet i sina hemkommuner med de lärare som ingår i projektet. I samband med dessa dagar delas projektaterialet ut till lärarna.
- Att träffa skolchefer och förvaltningschefer i berörda kommuner för att se till att de lyfter frågan om läs- och skrivutveckling på sin agenda.
- Att årligen med början våren 2008 erbjuda kommunerna att köpa in ett subventionerat föräldramaterial för att underlätta för kommunerna att ta över ansvaret för föräldrasamarbetet.
- Att uppmuntra samarbetskommunerna att återanvända "Kod-Knäcker"--modellen år från år genom att ringa eller skriva till kommunerna inför varje nytt läsår.

3. BAKGRUND OCH REFERENSER

Idag befinner sig minst vart sjätte barn som börjar skolan i Sverige i riskzonen för läs- och skrivsvårigheter, och man brukar räkna med att 5-8 % av barnen i en årskull har dyslexi.

Projektet "Föräldrar – en resurs för sina barn" startades 2004 av Louise Belfrage och Suzanne Heimdal som båda är föräldrar till barn med läs- och skrivsvårigheter och dyslexi. Med den erfarenheten och med hjälp av den senaste forskningen ville de bidra till att öka andra föräldrars kunskap, så att föräldrar bättre kan ta till vara sina barns intressen redan från skolstart och få igång ett gott samarbete med lärarna.

Louise Belfrage och Suzanne Heimdal startade därför den ideella föreningen Kod-Knäckarna och tog fram "smart" information särskilt anpassad för föräldrar. Materialet består av en cd och en broschyr med namnet "Föräldrar – en resurs för sina barn" som beskriver vad läs- och skrivsvårigheter och dyslexi är och vad man som förälder kan göra för att hjälpa sitt barn.

Under läsåret 2004/05 genomförde Kod-Knäckarna pilotprojektet "Föräldrar – en resurs för sina barn" i Vallentuna kommun, med stöd från Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond. Projektet vände sig till alla föräldrar med barn i åk 1 (ca 370), samt alla lärare som undervisade dessa barn. I projektet erhöll föräldrar och lärare broschyren och cd:n med information om läs- och skrivsvårigheter och dyslexi. Lärarna fick också en specialföreläsning av Bodil Andersson.

Projektets grundtanke var då som nu att underlätta mötet mellan föräldrar och lärare i arbetet med att tidigt uppmärksamma barn som visar tecken på läs- och skrivsvårigheter och dyslexi. Föräldrar vill och kan ofta hjälpa sina barn men saknar kunskap och "smart" information anpassad just för dem. Tanken är därför att föräldrar och lärare skulle kunna samlas runt materialet för att få gemensam basfakta, samt ett gemensamt språk runt dessa frågor.

Historik runt lärarnas kompetens i läs- och skrivinlärning

I de internationella studierna Pirls och Pisa, som mäter elevers läs- och skrivkunskaper, ser man hur Sverige tydligt faller tillbaka från sin framskjutna position. Skälen är många men studier visar att en avgörande faktor är att många av lärarna som skall lära barn att läsa och skriva i de lägre årskurserna saknar tillräckliga kunskaper.

Lärarhögskolorna har under lång tid "slarvat" med hur man förbereder och utbildar lärare för de lägre stadierna i skolan. Forskarrönen har inte fått genomslag i lärarutbildningen. Lärarhögskolorna har inte lyssnat på läsforskarna som enträget försökt komma till tals. Den nyvunna kunskapen finns trots allt på alla nivåer i samhället, men på alldeles för få händer.

En ny lärarutbildning startade år 2000 utan att sätta fokus på hur man lär barnen läsa. Många lärarstudenter kunde helt enkelt välja bort läs- och skrivinläring i sin utbildning. Högskoleverket kom med en stor utvärdering av den nya utbildningen på våren 2005. Man kan utan vidare säga att det var en "rejäl sågning" av lärarhögskolorna. Den negativa utvecklingen inom skolan och lärarutbildningen under de senaste 15 åren kommer att få negativa följder under lång tid framöver.

Läsfärdigheter grundläggs i de lägre årskurserna. Om så inte sker innebär det ett personligt misslyckande tidigt för många barn. Efter ytterligare några års skolgång blir problemen uppenbara. Att många elever "glöms" eller "göms" får stora konsekvenser i första hand för barnen och deras familjer, men också för samhället i stort. Barnens svårigheter ackumuleras genom hela grundskolan. 25 % av eleverna i årskurs 9 blir inte godkända i ett eller flera ämnen. I svenska och internationella studier talar man om "drop-outs".

Forskningsbakgrund

Informationen och utbildningsmaterialet som projektet tillhandahåller utgår från ledande forskningsteorier på området. De punkter som projektet främst tagit fasta på är följande:

- **Tidiga och riktade insatser, redan i årskurs 1**, betonas av forskarna för att förhindra läs- och skrivsvårigheter. Det är en kunskap som sällan når ut till föräldrar i tid.
- **Hög lärarkompetens** är den enskilt viktigaste faktorn för framgång i skolan. En skicklig lärare använder flera olika metoder, och kan anpassa undervisningen efter varje barn.
- **Föräldrarnas kompetens** behöver höjas för att de ska kunna tillvarata sina barns intressen. Föräldrar står barnen närmast. Med rätt information och insikt är de en resurs för sina barn på både kort och lång sikt. Kunniga föräldrar ökar chanserna för ett gott samarbete med lärare kring barnens läs- och skrivutveckling.
- **Barnets självkänsla** och självförtroende förblir intakta när de vuxna runt barnet ser, förstår och agerar gemensamt. Barnets motivation kan då

hållas uppe och fungera som en viktig motor genom hela grundskolan. Insikt, förståelse och ett gott samarbete mellan föräldrar och lärare blir helt avgörande för hur det går för en stor grupp barn.

Referenser för Kod-Knäckarna

Professor Ingvar Lundberg och professor Mats Myrberg är Sveriges mest framstående läsforskare och har betytt mycket för Kod-Knäckarnas arbete. Andra betydelsefulla personer för projektet är professor Martin Ingvar, Dan Brändström f.d. vd för Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond, logoped Bodil Andersson, speciallärare Eva Sjölund, samt Egon Nordman, Svenska Dyslexiföreningen.

Referensgrupp för projektet "Föräldrar – en resurs för sina barn"

- Ingrid Bonde, generaldirektör, Finansinspektionen
- Christina Hedman, logoped, Centrum för tvåspråkighet, Stockholms universitet
- Mats Myrberg, professor i specialpedagogik, Stockholms universitet
- Richard Wahlund, professor i företagsekonomi, Handelshögskolan Stockholm

Referensgruppen har haft fem möten under projektiden. Under mötena har diskussioner förts om projektets genomförande och utvärdering, samt planeringen inför Kod-Knäckarnas kommande projekt.

4. GENOMFÖRANDE AV PROJEKTET

Tidsplan för projektet

Våren 07	Projektet förankras inom kommunerna.
1 juni 07	En <i>fortbildningsdag</i> för särskilt utvalda speciallärare från kommunerna genomförs i Stockholm av bland andra logoped Bodil Andersson.
Aug 07	En halv <i>fortbildningsdag</i> genomförs av kommunens utvalda speciallärare för skolledare och alla lärare i kommunen som undervisar i årskurs 1.
Aug 07	Kod-Knäckarna skickar ett <i>utbildningspaket till alla lärare</i> som undervisar i årskurs 1, samt ett referensexemplar till alla skolor och andra nyckelpersoner i kommunerna.
Okt 07	Kod-Knäckarna skickar ett <i>utbildningspaket till alla föräldrar</i> som har barn som börjar årskurs 1 hösten 2007.
2007/08	Uppföljning och utvärdering av projektet.
13 juni 08	Projektet knyts ihop av en uppföljningsdag på f.d. Lärarhögskolan för de utvalda speciallärare som deltagit i projektet. Föreläsningar av professor Mats Myrberg och Carin Rosander, universitetsadjunkt i svenska som andraspråk.

Urval och förankring av projektet inom tio kommuner

I januari 2007 startade Kod-Knäckarna arbetet med att försöka hitta tio kommuner som ville delta i föreningens projekt med alla sina årskurs 1-klasser.

Kod-Knäckarnas strategi för urval av kommuner har varit följande:

- Kommuner som på olika sätt visat intresse för att *lyfta frågorna om läs- och skrivsvårigheter*, genom att till exempel betona detta område i skolplanen eller i andra kommunala måldokument.
- Kommuner som på olika sätt visat intresse för att lyfta frågorna om *föräldrasamverkan*, genom att till exempel betona detta område i skolplanen eller i andra kommunala måldokument.
- Kommuner av *olika storlek*, för att se om man blir tvungen att använda olika strategier när man jobbar i stora kommuner till skillnad från i små kommuner.
- Kommuner med *olika politisk styrning*.
- Kommuner som tycker att det är viktigt att arbeta enligt "*Lika fördelningsprincipen*".

Målet var att få fram tio deltagande kommuner före den 1 juni då Kod-Knäckarna planerade att ha sin fortbildningsdag. Föreningens viktigaste hållpunkt var att allt förankringsarbete, fortbildningsarbete och allt

projektmaterial skulle nå ut till årskurs 1-lärarna innan eleverna började skolan för terminsstarten hösten 2007.

Anledning till brådskan var att forskarna säger att det är viktigt att hitta elever i riskzonen för läs- och skrivsvårigheter direkt när barnen börjar skolan. Risken finns att barnen annars snabbt utvecklar strategier för att dölja sina problem och för att andra negativa cirklar tar vid.

Kod-Knäckarna hade under våren kontakt med några kommuner som av olika anledningar inte kunde ingå i projektet, men de flesta kommuner som föreningen kontaktade var positivt inställda. Den 21 maj anslöt sig Arvika kommun, som sista kommun, till projektet. De tio kommuner som därmed hade anmält sig var:

<u>Kommun</u>	<u>Invånarantal</u>
Arvika	26 000
Askersund	11 500
Bollnäs	26 300
Eskilstuna	92 000
Huddinge	88 000
Härnösand	25 300
Lidingö	42 000
Nacka	78 000
Solna	61 000
<u>Strängnäs</u>	<u>31 200</u>
Totalt	481 300

Härmed uppnåddes en målgrupp på cirka 4 800 barn som började årskurs 1 på hösten 2007, 9 600 föräldrar, 127 skolor, 575 lärare och speciallärare, samt nästan 300 övriga kommunanställda och politiker. Totalt har över 15 000 personer direkt tagit del av projektet. Vi räknar också med att det utdelade materialet har lånats ut och lästs av betydligt fler kolleger, vänner och släktingar till dem som ingått i projektet.

Strategi för implementering av projektet

För att projektet skulle kunna tas tillvara i kommunerna och verkligen nå fram hela vägen till föräldrarna har Kod-Knäckarna arbetat enligt följande strategiska plan:

1. Att förankra projektet hos varje förvaltningschef och varje ordförande i den politiska skolnämnden. Detta är viktigt för en långsiktig satsning och för att projektet ska kunna tas tillvara och genomföras år från år.
2. Att projektsamordnaren och projektledaren personligen har träffat alla skolledare vars skolor ingår i projektet, på till exempel en rektors-

konferens, för att kunna presentera tankarna bakom projektet direkt för dem. Om skolornas läspedagoger och årskurs 1-lärare ska kunna få det stöd som de behöver på den egna skolan så behöver skolledarna personligen vara informerade och engagerade. Detta är också viktigt för skolornas egen utvärdering av projektet och för projektets långsiktiga satsning.

3. Att utse en kontaktperson i varje kommun som sköter det administrativa ansvaret och kommunikationen i kommunen runt projektet.
4. Att hitta två eller fler läspedagoger i varje kommun som har spjutspetskompetens i läs- och skrivinlärning och som även kan fungera som spetskompetens i alla frågor som har med projektets innehållsliga läs- och skrivfrågor att göra. Dessa har i första hand löpande kontakt med kommunens årskurs 1-lärare angående pedagogiska frågor inom detta område och fungerar som "back-up"-personer för lärarna.
5. Utarbeta och sprida ett skriftligt dokument kallat "Plan för projektgenomförande i kommunen" så att alla som deltar i projektet vet sin egen roll.
6. Genomföra en gemensam fortbildningsdag i Stockholm för kommunernas kontaktpersoner och läspedagoger så att de alla får samma information om projektet samtidigt, och så att de får känna betydelsen av att de är en del av ett stort projekt där också många andra kommuner deltar.
7. Låta de utvalda läspedagogerna informera om projektet på egna fortbildningsdagar i kommunerna, för årskurs 1-lärarna.
8. Att genomföra en utvärdering av projektet, genom bl. a. enkätundersökningar, för att få reda på hur lärare, föräldrar och kommunernas kontaktpersoner har uppfattat projektet.
9. Att under våren 2008 genomföra en uppföljningsdag för kommunernas kontaktpersoner och läspedagoger för att knyta ihop projektet.

Fortbildningsdagar

Kod-Knäckarna genomförde en informations- och fortbildningsdag den 1 juni 2007 på hotell Royal Viking vid Centralstationen i Stockholm. Här samlade 52 kontaktpersoner och läspedagoger från tio kommuner. Dagen inleddes med att varje kommun kort fick dela med sig av sina bästa exempel på läsutvecklingsprojekt och strategier. Därefter fick de information från Kod-Knäckarna angående projektgenomförandet, fortbildning i läsutveckling av logoped Bodil Andersson, samt en genomgång av arbetsmaterialet "God läsutveckling". Dessutom gavs tid för deltagarna att hinna prata med varandra och skapa nya kontakter, vilket uppskattades mycket.

Ett av målet med fortbildningsdagen var att läspedagogerna därefter själva skulle genomföra fortbildningsdagar för årskurs 1-lärarna i sina egna

kommuner. På så sätt skulle informationen om projektet och projektmaterialiet på ett naturligt sätt tas över av läspedagogerna och sedan föras vidare till årskurs 1-lärarna.

Alla kommuner har också under perioden juni-augusti 2007 genomfört sådana fortbildningsdagar. I vissa kommuner har man genomfört halvdagsfortbildningar och i andra kommuner har man genomfört heldagsfortbildningar. På vissa skolor har man valt att ta avstamp i projektet och starta längre fortbildningskurser med inriktning på läs- och skrivinläring.

Den 13 juni 2008 anordnade Kod-Knäckarna en fortbildningsdag för att följa upp det avslutande projektet. Uppföljningsdagen genomfördes på f.d. Lärarhögskolan för kommunernas kontaktpersoner och läspedagoger. Dagen samlade cirka 40 deltagare och professor Mats Myrberg föreläste om barns språkutveckling och universitetsadjunkt Carin Rosander föreläste om barn med annat modersmål än svenska. Dessutom informerade Kod-Knäckarna om projektets utfall och om de utvärderingar som gjorts. Målet med dagen var dels att knyta ihop projektet, att förse deltagarna med ny forskning, samt att låta dem själva komma till tals och ges möjlighet till erfarenhetsutbyte och utvärdering.

Deltagarna betonade vikten av att de genom Kod-Knäckarnas fortbildningsdagar hade fått kontakt med varandra och nu på egen hand kunde fortsätta att ta del av varandras erfarenheter och kunskap mellan olika kommuner.

Utbildningsmaterial som kommunerna erhållit

Första veckan i augusti 2007 distribuerade Kod-Knäckarna allt material som ingick i projektet. Materialet gick ut till alla föräldrar, lärare, skolledare, speciallärare, kontaktpersoner, förvaltningschefer, nämndordföranden, samt till alla skolöverläkare i kommunerna. Sammanlagt har Kod-Knäckarna distribuerat material till cirka 900 personer med anställning i kommunerna samt till cirka 9 600 föräldrar.

Det innebär att alla kommuner har erhållit följande utbildningspaket till sammanlagt 900 anställda:

- "Tidigt fokus på läsutveckling", fortbildningsmaterial på dvd (60 min) framtaget av Kod-Knäckarna 2007. Beskriver hur tidigt fokus på läsning ger goda cirklar i läsutvecklingen för alla barn. Här berättar logoped Bodil Andersson om barns språkutveckling och de vanligaste orsakerna till läs- och skrivsvårigheter. Hon ger även råd om vad som är en bra väg framåt. Vissa avsnitt kan även med fördel visas på t.ex. föräldramöten.

- "God läsutveckling", Ingvar Lundberg och Katarina Herrlin, (Natur och Kultur 2006) bok som är ett redskap för den tidiga läsutvecklingen, med tillhörande studiehäfte av Eva Fyking.
- "Smart start", B. Andersson, L. Belfrage, E. Sjölund, (Natur och Kultur 2006) bok som beskriver hur skolan kan arbeta ihop med föräldrarna för att tidigt göra en gemensam plan för barn med lässvårigheter och dyslexi.
- "Föräldrar – En resurs för sina barn", informationsbroschyr (20 sidor) framtagen av Kod-Knäckarna 2005. Material som beskriver vad läs- och skrivsvårigheter och dyslexi är. På ett enkelt sätt får man veta hur man som förälder kan hjälpa sitt barn i vardagslivet och med skolarbetet redan från starten. Materialet betonar betydelsen av samarbete mellan föräldrar och lärare.
- "Föräldrar – En resurs för sina barn", en informations-cd (25 min) framtagen av Kod-Knäckarna 2004. Med hjälp av cd:n kan man lyssna och läsa i sin egen takt. Den ger även en god utgångspunkt för föräldrar och lärare att samlas runt på t.ex. ett föräldramöte. Ger goda förutsättningar för en bra dialog mellan föräldrar och lärare.

Tanken har varit att årskurs 1-lärarna direkt vid terminsstart ska få allt material och fortbildning så att de ska vara ordentligt pålästa när barnen kommer till skolan i augusti. Lärarna har sedan i början av terminen själva delat ut föräldramaterialet till föräldrarna. På så sätt har mötet runt läs- och skrivinlärning börjat redan vid utdelandet av materialet. Eftersom lärarna redan då är ordentligt pålästa kan de direkt svara på de frågor som kommer från föräldrarna.

Föräldramaterialet har distribuerats till cirka 9 600 föräldrar som har barn som börjar årskurs 1 hösten 2007. Materialet består av:

- "Föräldrar – En resurs för sina barn", informationsbroschyr (20 sidor) framtagen av Kod-Knäckarna 2005. Material som beskriver vad läs- och skrivsvårigheter och dyslexi är. På ett enkelt sätt får man veta hur man som förälder kan hjälpa sitt barn i vardagslivet och med skolarbetet redan från starten. Materialet betonar betydelsen av samarbete mellan föräldrar och lärare.
- "Föräldrar – En resurs för sina barn", en informations-cd (25 min) framtagen av Kod-Knäckarna 2004. Med hjälp av cd:n kan man lyssna och läsa i sin egen takt. Den ger även en god utgångspunkt för föräldrar och lärare att samlas runt på t.ex. ett föräldramöte. Ger goda förutsättningar för en bra dialog mellan föräldrar och lärare.

Pressbearbetning

För att bidra till att sätta fokus på frågorna om vikten av tidig läsinlärning samt på barn med läs- och skrivsvårigheter och dyslexi gick Kod-Knäckarna under första veckan i oktober ut med ett pressmeddelande om projektet.

Pressmeddelandet skickades till ett femtiotal olika nyhetsmedier.

Resultatet blev bland annat tolv nyhetsartiklar, två radioinslag, samt ett tio minuter långt tv-inslag i TV4 Mitt/Sundsvall om vårt projekt. Det är Kod-Knäckarnas förhoppning att föreningen även på detta sätt har lämnat ett bidrag till denna viktiga debatt.

5. UTVÄRDERING OCH UPPFÖLJNING

Under hösten 2007 och våren 2008 har Kod-Knäckarna arbetat med utvärdering och uppföljning av projektet. Detta har bland annat genomförts med hjälp av enkäter till lärare, föräldrar, kontaktpersoner och läspedagoger i kommunerna.

Dessutom har ett examensarbete genomförts av två studenter på Lärarhögskolan i Stockholm. Arbetet beskriver hur några lärare och föräldrar förhållit sig till Kod-Knäckarnas projekt "Föräldrar – en resurs för sina barn" i två olika kommuner.

Kod-Knäckarna arbetar även kontinuerligt vidare med uppföljning av projektet genom att samla in kommentarer från deltagarna och genom att satsa på att få kommunerna att ta över projektet och arbeta vidare med det i egen regi under kommande år.

Resultaten av lärarenkäterna

Kod-Knäckarna har med stöd av professorerna i referensgruppen tagit fram enkäter till lärare och föräldrar för att utvärdera projektet. Enkäterna till årskurs 1-lärarna har samlats in under november månad för att koda och utvärderas under december 2007 – februari 2008.

I utvärderingen har 302 årskurs 1-lärare deltagit, varav vi har fått svar på enkäten från 261. Detta ger en svarsfrekvens på 86 %.

Nyckelresultaten är följande:

- Lärarna önskar sig fortsatt fortbildning inom området läs- och skrivutveckling.
- Kod-Knäckarnas material har i mycket hög grad ökat lärarnas kunskaper och förståelse om hur de kan identifiera och stödja barn i riskzonen för läs- och skrivsvårigheter.
- Lärarna vill att skolorna ska ha som rutin att använda projektaterialet även för kommande årskurs 1-lärare och föräldrar.

Engagemanget är således stort hos lärarna. 3 av 4 lärare vill ha mer fortbildning i läs- och skrivutveckling. Hälften av lärarna uppger t.ex. att de gärna vill delta i en studiecirkel som bygger på studiehandledningen till "God läsutveckling". Det är ett mycket högt antal, om man betänker att

många av lärarna som svarat "nej" på denna fråga gör det för att de redan har deltagit i en sådan studiecirkel.

4 av 5 lärare anser att arbetet med projektet har höjt deras kompetens när det gäller att tidigt upptäcka och stödja barn i riskzonen för läs- och skrivsvårigheter. Var fjärde lärare uppger dessutom att de har fått "Mycket" eller "Väldigt mycket" hjälp att lättare identifiera barn som ligger i riskzonen för läs- och skrivsvårigheter. 1 av 3 lärare uppger att de har fått "Mycket" eller "Väldigt mycket" ökad förståelse för barn med läs- och skrivsvårigheter. Samma antal lärare har även fått "Mycket" eller "Väldigt mycket" vägledning av materialet för att bättre kunna ge sina elever det stöd de behöver.

100 % av lärarna vill fortsätta att använda projektmaterial även kommande läsår. Hela 80 % av lärarna önskar till exempel använda broschyren "Föräldrar – en resurs för sina barn". Mer än hälften av lärarna uppger att de vill att deras skola ska ha som rutin att använda *allt material* till både föräldrar och lärare vid varje läsårsstart, alltså: Cd och broschyr "Föräldrar – en resurs för sina barn", utbildningsdvd:n "Tidigt fokus på läsutveckling", pocketboken "Smart start", samt undervisningsmaterialet och utbildningsmaterialet "God läsutveckling".

Många lärare tycker att det har varit mycket bra att starta terminen med en utbildningsdag om läs- och skrivinläring. På så sätt har lärarna upplevt att de har blivit uppdaterade och fått ny kunskap och ett förnyat fokus på läs- och skrivinläring inför mötet med både elever och föräldrar. Många har använt dvd:n "Tidigt fokus på läsutveckling" som en kick off inför höstterminen.

Många skolor har valt att använda föräldramaterialet även i högre årskurser än årskurs 1. Det går naturligtvis mycket bra så länge man prioriterar årskurs 1-eleverna och deras föräldrar eftersom det gäller att hitta barn med läs- och skrivsvårigheter direkt när de börjar skolan.

Skolledare och lärare har efterfrågat föräldramaterialet på fler språk än svenska. Därför har Kod-Knäckarna nu påbörjat arbetet med att översätta materialet till arabiska, persiska, kurdiska/sorani, somaliska och engelska. Det nya materialet beräknas vara färdigt i oktober 2008.

Resultaten av föräldraenkäterna

När det gäller svarsfrekvensen från föräldrarna har vi en mycket lägre svarsfrekvens än från lärarna. 1 308 familjer av 4 800 familjer har skickat in sin besvarade enkät till skolan. Det ger en svarsfrekvens på 27 %. Att få in enkäter från föräldrar är något som alltid är svårt och vår svarsfrekvens är i detta perspektiv normalhög. Däremot är 1 308 familjer ett väldigt högt antal i sig, om man jämför med hur många man brukar ha i andra undersökningar.

Vår rekommendation till lärarna var att de skulle låta föräldrarna fylla i enkäten vid ett föräldramöte. På så sätt hoppades vi få in ett betydligt högre antal enkäter. Tyvärr visade det sig att skolorna ofta hade för få föräldramöten för att kunna genomföra detta. I stället har man skickat med enkäten hem i barnens väskor.

Det man av erfarenhet vet när det gäller föräldraenkäter (t.ex. på Skolverket) är att de grupper som oftast besvarar enkäter är välutbildade och kvinnor. Erfarenheten visar också att det är allra svårast att få in svar från föräldrar med invandrarbakgrund. Detta bör man ha i åtanke när man betraktar resultaten av föräldraenkäterna.

Svarsfrekvens på föräldraenkäten ligger på 27 %. Det innebär att 1 308 av 4 800 familjer har lämnat in enkäten. Av dessa har 16,6 % svarat att de inte har tagit del av materialet. Svaren i nedanstående sammanställning grundar sig därför på de 1 091 svar där föräldrarna uppger att de har tagit del av materialet.

- 98 % av föräldrarna som tagit del av materialet tycker att alla föräldrar bör få materialet när deras barn börjar i årskurs 1
- 11 % av föräldrarna har känt "Mycket stor" eller "Stor" oro över om deras barn ska ha svårigheter att lära sig läsa och skriva
- 6 % av föräldrarna misstänker att deras barn har läs- och skrivsvårigheter
- Över 70 % anser att deras barn läser "Bra" redan på höstterminen i årskurs 1
- 35 % av föräldrarna ser i "Väldigt hög" eller "Hög" utsträckning materialet som ett redskap för att hjälpa sina barn

Uppföljning av kontaktpersonernas och läspedagogernas erfarenheter

Många av de läspedagoger som medverkade vid fortbildningsdagen inför projektstarten 2007 har återrapporterat och sagt att de hade ett stort utbyte av att få möta sina kolleger i de övriga kommunerna och att de gärna skulle vilja träffa dem igen.

Den 13 juni 2008 anordnade Kod-Knäckarna därför en uppföljningsträff för kommunernas kontaktpersoner och läspedagoger. Vid träffen låg tyngdpunkten på fortbildning, samt på utvärdering och erfarenhetsutbyte mellan kommunerna.

Träffen inleddes med lunch och därefter presenterade projektsamordnare Louise Belfrage och projektledare Lotti Fred resultaten som projektets utvärderingar har visat.

Därefter föreläste professor Mats Myrberg på temat "Barns språkutveckling och läs- och skrivinläring" och universitetsadjunkt Carin Rosander på temat "Läs- och skrivutveckling på ett andraspråk". Båda föreläsningarna var mycket uppskattade av deltagarna. Resten av dagen ägnades åt erfarenhetsutbyten mellan kommunerna och en utvärdering av projektet.

Utvärderingen pekade på några av de största vinster som deltagarna hade upplevt som en följd av projektet:

- Man ansåg att det var betydelsefullt för årskurs 1-lärarna att ha en gemensam uppstart med fortbildningsdagar i läsutveckling direkt före terminsstart. Dels för att sätta fokus på denna viktiga fråga, men också för att lärarna ska få friska upp sina kunskaper innan de tar sig an en ny första klass. Fokus i skolorna för årskurs 1 har hamnat på läsprocessen, läs- och skrivsvårigheter och dyslexi direkt när barnen kommer till skolan.
- Det har skett en vitalisering av föräldrasamarbetet, och man har kunnat avdramatisera dyslexi genom samtal och kunskap, som en följd av att man använt Kod-Knäckarnas verktyg (cd, broschyr, dvd).
- Barnen får bättre undervisning, när lärarna är mer medvetna, och barnen förstår att läsning är viktigt när de vuxna "drar åt samma håll".
- Lärarna och lässpecialisterna får ny och fördjupad kunskap genom denna fortbildningsinsats.
- Föräldrarnas medvetenhet har ökat, vilket har bidragit till att man tidigare hittar barnen i riskzonen för läs- och skrivsvårigheter och dyslexi.

- Även användandet av boken "God läsutveckling" bidrar till att man tidigare hittar barnen i riskzonen för läs- och skrivsvårigheter och dyslexi, eftersom den tydliggör barnets utveckling.
- Materialet som projektet tillhandahållit har fungerat mycket bra och varit lättillgängligt. Speciellt har man uppskattat dvd:n, som kan användas till fortbildning av lärare för många olika årskurser, inte bara åk. 1
- Man har sett ett ökat samarbete mellan lärarna, med diskussioner i lärarrummen. Men också uppskattat det ökade samarbetet och kunskapsspridningen mellan de deltagande skolorna och kommunerna.
- När det gällde materialet till föräldrarna ansåg man att det borde användas redan i förskoleklass.

Deltagarna hade även några kommentarer om de svårigheter som man stött på under arbetet med projektet:

- Trots att materialet anses lättillgängligt upplevs det fortfarande för svårt för en del föräldrar med annat modersmål än svenska. Många av läs-pedagogerna har därför höga förhoppningar på Kod-Knäckarnas nya material på sex olika språk.
- Ett av de största problemen har med projektets förankring och fortlevnad att göra. Flera av deltagarna ansåg det problematiskt att få förvaltningschef och skolledare att inse vikten av att man långsiktigt i kommunen prioriterar läsutveckling. Istället är det vanligt att förvaltningen låter det vara upp till varje skola att prioritera som de själva vill.
- Man ansåg också att det medförde problem att det inte finns en central budget för läsutveckling i kommunen och att kommunernas organisation ser ut så att varje enhet fattar egna beslut. Kanske kunde det hjälpa om man hade en central utvecklingsenhet för detta område i kommunerna.
- Det framkom också att många av föräldrarna efterlyser material som koncentrerar sig på att stödja barns läsutveckling, och som handlar mindre om barn med svårigheter. Detta tänker Kod-Knäckarna fokusera på att utveckla i ett kommande projekt.

Kvalitativ utvärdering

Under perioden oktober 2007 – mars 2008 gjorde två studenter en kvalitativ utvärdering av projektet inom ramarna för sin utbildning. Arbetets titel är "Ett samarbete för en knäckt kod: En komparativ fallstudie om rollfördelningen mellan hem och skola vid läs- och skrivsvårigheter" och är skriven av Eva-Marie Gustafsson och Josefin Sjöstedt, vid Institutionen för Individ, omvärld och lärande, vid f.d. Lärarhögskolan i Stockholm.

De utförde en komparativ fallstudie i två av Kod-Knäckarnas samarbetskommunerna genom att genomföra djupintervjuer med två lärare och fyra föräldrar i varje kommun. Syftet med undersökning var att ta reda på hur materialet uppfattats och fungerat för just dessa lärare och föräldrar.

Undersökningen visade på två olika scenarion gällande effekterna av materialet: Ett positivt och ett negativt. Båda visar dock att lärarnas inställning till materialet och hur de väljer att presentera det för föräldrarna är styrande för vilka effekter materialet får.

I den ena kommunen är man mycket positivt inställd till föräldrasamverkan. Där berättar både lärarna och föräldrarna om hur mycket materialet har betytt för deras sätt att se på läsutvecklingen, både hos sina egna barn och hos andras barn. I denna kommun poängterar även lärarna, i samsyn med forskarna, vikten av tidiga insatser och de anser att materialet har haft en positiv betydelse för mötet mellan lärare och föräldrar runt dessa frågor.

I den andra kommunen talar lärarna istället om skolmognad och att "vänta och se", i strid med vad forskarna säger. Lärarna i den här kommunen anser att det är lärarens uppgift att se och hantera läs- och skrivsvårigheter hos barnen. De anser inte att det är föräldrarnas uppgift. Dessa lärare tycker inte att man ska oroa föräldrarna förrän det finns uppenbara problem. I den här kommunen tycker dock de tillfrågade föräldrarna att Kod-Knäckarnas material är bra, och de efterfrågar själva en större samverkan med lärarna.

6. SLUTSATSER

Flera av de kommuner som vi arbetat med har redan tidigare ansett att läs- och skrivinlärning är ett mycket viktigt område för deras skolor att arbeta med. De har däremot sett att Kod-Knäckarnas föräldramaterial fyller en lucka när det gäller detta område. De har även tidigare velat engagera föräldrar, men har inte haft några verktyg för detta arbete.

Det vi kan säga efter att ha tagit del av utvärderingarna är att många föräldrar verkar tycka att materialet har hjälpt dem att själva bedöma om deras barn ligger i riskzonen för läs- och skrivsvårigheter, att de ser materialet som ett redskap för att hjälpa sin barn, och att även de föräldrar vars barn redan nu läser bra anser att skolan bör fortsätta med projektet även kommande år. Vi kan också se att vårt material har bidragit till att underlätta mötet och kommunikationen mellan föräldrar och lärare för många föräldrar med barn i riskzonen för läs- och skrivsvårigheter.

Vi har även fått ett mycket starkt och glädjande gensvar från de lärare som deltagit i projektet. De tycker att materialet är lättillgängligt och välbehövligt. Materialet har hjälpt dem att tidigare hitta barnen i riskzonen för läs- och skrivsvårigheter och att ge barnen ett bättre stöd. Många känner också ett stort behov av en fortsatt fortbildningssatsning inom detta ämnesområde. Lärarna visar också tydligt i enkäten att de tycker att kommunerna ska ha som rutin att använda Kod-Knäckarnas projektmaterial även vid kommande läsårsstarter.

Från den kvalitativa undersökningen kan vi se att lärarnas attityd till föräldrasamverkan, och hur de väljer att presentera projektmaterial för föräldrarna, är styrande för vilka effekter materialet får. Om lärarna är positiva till föräldrasamverkan så blir projektet följaktligen bättre. Vi kan också se hur den gamla "vänta-och-se"-mentaliteten lever kvar i vissa skolor, trots att forskarna poängterar tidiga insatser för barn i riskzonen för läs- och skrivsvårigheter.

Avslutande kortkommentar

Kod-Knäckarna har under projekttiden även fått mycket positiv respons från andra kommuner, lärare, lärarhögskolor, Specialpedagogiska institutet och olika kommunala mediecentraler som köpt in föräldramaterialet och använder det i sina verksamheter.

Genom att materialet sprids till lärare och föräldrar runt om i Sverige hoppas Kod-Knäckarna kunna medverka till att fler barn i riskzonen för läs- och skrivsvårigheter och dyslexi ska få den hjälp och det stöd de behöver, både i skolan och hemma.

Vi känner oss mycket stolta över projektet, och är glada över att vi på detta sätt har arbetat fram en modell som kan bidra till att sprida kunskap och strategier från forskare till lärare och föräldrar!